



Makale Başvuru/Kabul Tarihleri:
Received/Accepted Dates:
29.10.2019/19.12.2019

Cilt 7, Sayı 13, Yıl 2020

Birinci Dünya Savaşı'nın Son Yılında Osmanlı Kadınları Arasında Yaşanan Ahlaki Çözülmenin Vakit Gazetesi'ne Yansımaları¹

Dr. Nevim TÜZÜN

nevimtuzun@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7554-4788

Özet

28 Haziran 1914 tarihinde Avusturya-Macaristan veliahtı ve eşinin Saraybosna ziyareti sırasında öldürülmeleri ile başlayan Birinci Dünya Savaşı'na, Osmanlı Devleti de katılmak zorunda kalmıştır. Her savaşta olduğu gibi bu savaşta da en olumsuz etki, kadın ve çocuklar üzerinde görülmüştür. Zira savaş, Osmanlı kadınına artık ailenin manevi sorumluluğunun yanı sıra, maddi sorumluluğunu da üstlenmeye mecbur bırakmıştır. Osmanlı kadını, dört yıldan uzun süren bu savaşta tüm iş sahasında erkeklerden boşalan yeri doldurmaya çalışmıştır. Kadınların çalışma hayatına dâhil olması Osmanlı kamuoyunun büyük bir kısmı tarafından da desteklenmiştir. Ancak savaşın sonlarına doğru Osmanlı toplumunda bir ahlaki çözülme süreci yaşanmaya başlamıştır. Özellikle savaşın son yılında ivme kazanan bu çözülme sürecine bazı Osmanlı kadınları da dâhil olmuştur. Bu çalışmada da söz konusu süreçte bazı Osmanlı kadınları arasında yaşanan ahlaki çözülmenin Vakit Gazetesi'ne yansımaları ele alınmıştır. Gazete; ahlaki çözülmeye temas etmiş çözülmenin sebepleri, sonuçlarını irdelemiş ve önlenmesi konusunda da bir takım öneriler sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı Kadını, Ahlaki Çözülme, Vakit Gazetesi, 1918.

The Reflections of the Moral Dissolution Among the Ottoman Women in The Last Year of the First World War in Vakit Newspaper

Abstract

On 28 June 1914, the Ottoman Empire had to participate in the First World War, which began with the assassination of the Austrian-Hungarian successor and his wife during his visit to Sarajevo. As in every war, the most negative impact in this war was seen on women and children. The war made the Ottoman woman obliged to assume the moral responsibility as well as the financial responsibility of the family. In this war which lasted for more than four years, the Ottoman woman tried to fill the vacant position of men in the entire job site. The participation of women in working life was supported by a large part of the Ottoman public opinion. However, towards the end of the war, a process of moral dissolution began to take place in Ottoman society. Some Ottoman women were involved in this dissolution process gained momentum especially in the last year of the war. In this study, the reflections of the moral dissolution experienced among some Ottoman women in the process in question were discussed in Vakit Newspaper. The newspaper presented a number of recommendations about the moral dissolution, examined the reasons and consequences of dissolution and made some suggestions for its prevention.

Key Words: The First World War, Ottoman Women, Moral Dissolution, Vakit Newspaper, 1918.

GİRİŞ

Savaş, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Zira kaynaklarda yaklaşık 6.000 yıldan beri insanların birbirleriyle savaşmış olduğu belirtilmektedir. Öyle ki krallar, hanedanlar, uluslar, bloklar, paktlar ve devletler birbirleriyle amansız bir şekilde mücadele etmiştir. Araştırmalara göre şimdiye kadar yapılan savaşların sayısı 14.000'i bulmaktadır (Daver, 1991: 619). Söz konusu yapılan bu savaşlardan en

¹ Bu çalışma 2-4 Kasım 2019 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen "III. Uluslararası Yönetim ve Sosyal Bilimler Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulan ve sadece özeti yayımlanan çalışmanın makaleye dönüştürülmüş halidir.

önemlisi hiç şüphesiz dünya tarihinde o güne kadar görülmemiş olan Birinci Dünya Savaşı'dır. 28 Haziran 1914'de Avusturya- Macaristan veliahtı Franz Ferdinand ve eşinin Saraybosna ziyareti sırasında bir Sırp milliyetçisi olan Princip tarafından öldürülmeleri, uzun zamandır beklenen büyük savaşın başlamasına sebep olmuştur. Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu jeopolitik ve stratejik konum, savaşı Osmanlı Devleti için kaçınılmaz kılmıştır (Sander, 2013: 354-355-Renouvin, 2004: 601).

Balkan Savaşları'nın yorgunluğu ve yoksulluğu ile tüm imkânlarını seferber ederek Birinci Dünya Savaşı'na giren Osmanlı Devleti'nin bütçesinde yer alan gelirle savaşı finanse etmesi olanaksızdı. 1914 Kasım'ında savaşa giren Osmanlı Devleti, savaşı finanse edebilmek için hazine gelirlerini orduya yönlendirmiş, ancak savaşın finansmanın sağlanması için yeterli olmamıştır. Osmanlı Hükümeti, bu nedenle savaş giderlerini olağandışı kaynaklar ve geleneksel yöntemlere başvurarak karşılamayı denemiştir (Toprak, 2016: 141-142). Osmanlı Devleti'nin bu çabaları da sonuç vermemiş, dört yıldan uzun süren bu savaşta devlet, sürekli borçlanmak zorunda kalmıştır. Bununla birlikte devletin tüm imkânlarının ordunun hizmetine verilmiş olması, savaş yıllarında cephe gerisinde kalan halkın açlık ve sefaletin pençesine düşmesine yol açmıştır. Tüm savaşlarda olduğu gibi bu savaştan da en olumsuz etkilenen grup; kadın ve çocuklar olmuştur (Ortaylı, 2016: 165- Selçuk,2015: 466). Savaştan dolayı erkeklerin büyük bir kısmı seferberlik kapsamında silahlata alınmış, bu da ailenin manevi sorumluluğunu da yanı sıra maddi sorumluluğunun da kadınlara kalmasına sebep olmuştur. Savaşla birlikte kadın artık sadece evinde değil, neredeyse tüm iş kollarında da faaliyet göstermeye başlamıştır. Savaş yıllarında kadının birçok alanda iş hayatına dahil olması olumlu bir gelişme olmuş ve Osmanlı kamuoyunun büyük bir kısmı tarafından desteklenmiştir(Tüzün,2019:72). Ancak özellikle savaşın son yılı olan 1918'den itibaren kadınlar arasında bir ahlaki çözölme süreci yaşanmaya başlamıştır. Söz konusu bu olumsuz durum dönemin basınında yer bulmuştur. Bu çalışmada da dönemin önemli gazetelerinden biri olan Vakit Gazetesi ışığında Osmanlı kadınları arasında yaşanan ahlaki çözölme ele alınacaktır.

Birinci Dünya Savaşı ve Kadınlar

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile erkeklerin büyük bir kısmı seferberlik kapsamı altında silahlata alınmıştır. Öyle ki Genelkurmay kayıtlarına göre; savaş boyunca (1914-1918) toplamda 2.608.000 kişi silahlata almıştır(Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi,1985:509). Kadınlar da bu durumu büyük bir metanet ile karşılayarak yakınlarını cephelere göndermiştir. Ancak erkeklerin büyük bir kısmının silahlata alınması, bir "Köylü İmparatorluğu" olarak da adlandırılan Osmanlı Devleti'nde ziraatın büyük ölçüde gerilemesine neden olmuştur(İnalçık,1990:1). Bununla birlikte Anadolu'nun bazı yerlerinde görülen çekirge istilaları da ziraata büyük ölçüde zarar vermiştir(Yıldırım,2014:1018-1020). Ziraattaki düşüşün önüne geçmeye çalışan Osmanlı kadınları, savaş yıllarında artık tarlalarda daha fazla çalışarak üretim açığını kapatmaya çalışmıştır. Ancak kadınların çalışması yeterli olmamış ve savaşın uzaması ile ziraatta yaşanan gerileme iase noksanlığına yol açmıştır. Osmanlı piyasalarında meydana gelen üretim noksanlığı ise; savaşı fırsat bilen kişilerin karaborsacılık yapmalarına sebep olmuş, bu da halihazırda alım gücü düşük olan Osmanlı halkını daha da zor durumda bırakmıştır. Öyle ki devam eden savaşla birlikte Anadolu'nun dört bir yanından hükümet merkezine içinde kadınların da yazdığı şikâyet telgrafları gönderilmiştir. Osmanlı halkı tarafından gönderilen telgraflarda; aklıktan ölümlerin olduğu belirtilerek, hükümet yetkililerinden yardım istenmekte idi (Tüzün,2019: 58-59). Öyle ki Birinci Dünya Savaşı sürecinde İstanbul'da meydana gelen ölümlerin olduğu kayıtlar da telgraftaki bilgileri destekler niteliktedir.

Tablo 1: Resmi Kayıtlara Göre İstanbul'da Savaş Yılları İçerisindeki Ölümler

Yıl	Erkek	Kadın	Çocuk	Toplam
1914	7.919	9.975	4.530	22.244
1915	8.152	10.338	4.226	22.756
1916	9.015	9.468	4.082	22.455
1917	9.781	11.078	4.421	25.270
1918	16.509	17.106	6.979	40.594

Kaynak: Tefik Çavdar, Milli Mücadele Başlarken Sayılarla Vaziyet ve Manzara-i Umumiye,s.23.

Tablodan da açıkça görüldüğü üzere savaş sürecinde cephe gerisinde en çok kayıp, kadınlardan olmuştur. Gerçekten de Birinci Dünya Savaşı sürecinde kadınlar çocukları ile birlikte açlıktan sefil bir duruma gelmiştir. Zira kadınlar, çoğu zaman ellerinde ekmek vesikaları ile feryat içerisinde belediye kapıları önünde ekmek almayı beklemiştir(Gözcü,2016:139).Tüm bunlarla birlikte ailenin bakımı, korunması, geçimi vb. pek çok konu ile ilgilenmek zorunda kalan kadın, sadece tarlalarda çalışmamıştır. Erkek iş gücünün bulunamaması nedeniyle Osmanlı kadını; fabrikalardan atölyelere, yol yapımından sokak temizliğine kadar birçok iş sahasında çalışmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra Enver Paşa ve eşi Naciye Sultan tarafından kurulan "Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi" de kadınların işe yerleştirilmesi konusunda önemli hizmetlerde bulunmuştur (Toprak,2016: 133-134). Kadınların çalışmasının işveren açısından olumlu bir durum olduğunu söylemek mümkündür. Zira kadınlar, erkeklere oranla daha düşük maaşla çalışmayı kabul etmekteydi. Savaşın uzaması ile birçok iş kolunda istihdam edilmeye başlanan kadınların sayısı, kamu alanında da artmıştır. Öyle ki devam eden savaşla hükümet, devlet dairlerinde meydana gelen memur açığını kadınlar ile kapatma yoluna gitmiş ve bunun için gazeteye ilanlar vermiştir (Özger, 2012:425).

Birinci Dünya Savaşı'nın gittikçe uzaması Osmanlı ülkesinde dul kadın sayısını da arttırmaktaydı. Dullar arsında eşi şehit olup eline bir miktar para geçenler olmakla beraber, eşi kayıp olarak görüldüğü için devletten herhangi bir maaş alamayan çok sayıda kadın vardı. Söz konusu kadınların bazıları camilere, imarethane ve medreselere sığınırken; bazıları oldukça zor şartlar altında kendi evlerinde yetim kalan çocukları ile birlikte bir yaşam savaşı vermiştir. Öyle ki yaklaşık yarısı çok kötü şartlar altında yaşayan kadınların neredeyse % 60 da çocuklarıyla birlikte hasta idi (Çavdar,1971:135-136).

Birinci Dünya Savaşı ve Kadınlar Arasında Yaşanan Ahlaki Çözülme

Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile çalışma hayatında daha fazla aktif olan Osmanlı kadınları, kamuoyunun da büyük bir kısmı tarafından desteklenmişti. Ancak savaşın sonlarına doğru Osmanlı toplumunda zamanla ivme kazanacak olan toplumsal çözülme süreci başlamıştır.

Rusya'da 1917'de gerçekleşen Bolşevik İhtilali sonrası buradan gelerek İstanbul'a sığınan göçmen Rus kadınlar bitlenen saçlarını kökten kestirmiş ve başlarında farklı farklı renklerde örtülerle kapatmışlardı. Bu durum Osmanlı kadınları arasında "Rus başı" olarak moda olmuş ve gittikçe ülkede yaygınlaşmıştır. Bazı Osmanlı kadınlarının Rus kadınları taklit etmeye başlaması, savaş sürecinde kadın ve kadının örtünme alışkanlıkları ile başlayan tartışmaları da beraberinde getirmiştir (Özer, 2003: 252). Esasında kadının kıyafetiyle ilgili tartışmaların temel nedeni, savaş yıllarında askere giden erkeğin yerini doldurmaya çalışan kadının sokakta, mektepte daha çok görülür olmasından

kaynaklanmaktaydı. Kadınların giyimi ve süslenmeleri üzerinden yapılan tartışmalar, zamanla yerini aile ve eşler arasındaki sorunlara bırakmıştır. Zira cepheye giden subay ve askerler yıllarca eşlerinden ayrı kalmıştı. Söz konusu bu durum ise; karşılıklı olarak güvensizliğe zemin hazırlamıştır. Öyle ki kadınların çalışmaya başlaması ve cephedeki askerlerin eşlerinden gelen mektupların seyrekleşmesi, askerler için güvensizliğin esas nedeni olmuştur (Ulu,2013: 96-99). Bununla birlikte bazı erkekler de eşlerine karşı sadakatsiz kalmıştır. Bu ve benzeri nedenler aile hukukunda yeni bir takım düzenlemeler yapılmasını gerekli kılmıştır. Nitekim bu doğrultuda 8 Ekim 1917 tarihinde "Aile Hukuku Kararnamesi" çıkarılmıştır. Çıkarılan kararname ile devlet artık evlenme ve boşanmalara el atmıştır. Buna göre; devlet izni olmadan yapılan evlilikler tanınmıyor, kadın izin verdiği takdirde erkeğin ikinci evlilik yapılmasına müsaade ediliyordu. Kararnamede ayrıca evlenme yaşı kadınlarda 17, erkeklerde 18 olarak belirlenmiş; kadınlara eşlerinden boşanma hakkı için yeni şartlar getirilmiştir. Alınan tüm kararlar aile hayatının düzenlenmesi için alınmıştı(Kurnaz,1991: 60-61). Bunların yanı sıra Birinci Dünya Savaşı'nın uzaması ile iş hayatına giren kadınların modaya uygun kıyafetlerle sık sık görülmesi halk arasında da hoşnutsuzluk yaratmıştır. Zira bu durumun önüne geçmek isteyen İstanbul Polis Müdürlüğü tarafından verilen bir ilanda şu cümlelere yer verilmiştir;

*" Modern, batılı kıyafetin Türk kadınlarına uygulanması çoğu durumlarda kamunun yakınmalarına meydan verecek biçime dönüşmüştür. Bu yakınmaların önünü almak amacıyla kadınlarımızın etek boylarını uzatmaları, bel ve kalça korselerinde fazla abartmaya gitmemeleri, yüzlerini daha kalın peçeyle örtmeleri önemle rica olunur."*denilmiştir.

İstanbul Polis Müdürlüğü tarafından yapılan bu duyurunun toplumun bazı kesimlerinde büyük bir yankı uyandırdığını söylemek mümkündür. Öyle ki duyuru sonrasında İstanbul'un seçkin ailelerinin eşleri ile kızları, postahane ve santraldeki işlerini bırakmışlardır. Bununla birlikte Osmanlı halkının bir kısmı da polisin emrine sert tepki göstermiştir. Bunun neticesi olarak da karar uygulamadan kaldırılmıştır. Söz konusu bu durum ise bazı yayın organları tarafından "*Türk kadınlarını n hakları için verdikleri savaş*" olarak yorumlanmıştır (Çavdar,1971: 100-101).

Birinci Dünya Savaşı'nın son yılı olan 1918'e gelindiğinde ise toplumdaki ahlaki çözülme ivme kazanmıştır. İstanbul başta olmak üzere Anadolu'nun dört bir yanında asayiş bozulmuş; alkol, kumar, hırsızlık, eşkıyalık ve fuhuş Osmanlı ülkesinde yaygın olarak görülmeye başlanmıştır. Öyle ki Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 yılında İstanbul'da Beyoğlu ve çevresinde 310 genelev, 405 meyhane, 2.284 alkollü mekânlar bulunurken, bu sayısı savaşın sonlarında daha da artmıştır. Anadolu topraklarındaki bu kötü durumun yaşanmasında Rus göçmenler başta olmak üzere Yahudi ve Rumların da büyük etkisi olmuştur(Ulu,2013:104). Tüm bunlarla birlikte Osmanlı ülkesinde fuhuşun artması nedeniyle salgın hastalıklarda da artış yaşanmıştır. Zira 1914 yılında frengi, bel soğukluğu gibi bulaşıcı hastalıklar oldukça sınırlı iken savaşın son yılında artış görülmüştür. Anadolu'da görülen bu artışta, özellikle Galiçya ve Romanya'dan gelen bazı askerlerin önemli etkisi olmuştur(Temel,1998 :329).

Birinci Dünya Savaşı'nın Son Yılında Osmanlı Kadınları Arasında Yaşanan Ahlaki Çözülmenin Vakıf Gazetesi'ne Yansımaları

Birinci Dünya Savaşı'nın son yılı olan 1918'e gelindiğinde toplumda görülen ahlaki çözülme ivme kazanmış ve bazı Osmanlı kadınları da bu sürece dâhil olmuştur. Öyle ki kadınların çalışmasını destekleyen gazeteler bile kadınlar hakkında sert bir üslup kullanmaya başlamıştır. Söz konusu gazetelerden birisi de incelememize kaynaklık eden Vakıf Gazetesi'dir. Örneğin, gazetenin "*Kadınlarımızın Atisi*" başlığı ile kaleme aldığı makalede; savaş sürecinde Almanya, Avusturya, Rusya, Fransa ve İskandinav ülkelerinde kadınların birçok hak kazandığı ifade edilmiştir. Makalede, Osmanlı Devleti'nde de kadınlara birçok hak verildiği belirtildikten sonra bazı kadınlar şu sözlerle eleştirilmiştir;

".... Nihayet kadınlarımızın fiil-i hayata girmeleri, ciddi işlerde erkeklerle beraber çalışarak maaşlarını temine muktedir olabilmeleri ve ne dini, ne içtimai hayatımızın buna bir mani teşkil etmemesi meselesi daha fazla tavzih etti. Aile kanunun tanzim ve tensiki kadınlara umumi hukukta verilecek mevkii tayini hususunda ilk adım oldu..... Fakat kadınlık aleminde vukûa gelen bu terakkiler- itiraf edelim ki- birçok hatalar, karşısında bulunuyor. Kadınlık terakkisini pek başka suretle anlayan, kadınlığın ahlak, zevk itibariyle yükselmesini, hür ve muhterem yaşamasını pek yanlış tarzlarda telakki eden bir sınıf hâsıl oldu. Bu yanlış düşüncelerin neticesi olarak ahlakta bir tedni, genç kızlarımızın düşüncelerinde tehlikeli bir itat, ailede umumi bir ihlal-i istidad görülüyor. Kızlarımız bu yanlış telkinlerin, mevr roman ve sinemaların tesiri altında müstakbel hayatta kendilerini bekleyen vazifelerden bihaber bulunuyorlar. Diğer taraftan kutsiyetini kaybeden izdivaç pek keşk ve zaif bir rabita halini alıyor. Pek kibar ve yüksek tabakalara mensub hanımlarımızdan öyleleri görülüyor ki bedi-i zevk, geniş bir tavır ve hareket itibariyle medeni memleketlerin ahlaken en aşağı derecelerine tesadüf edebilecek numunelere meclub oluyorlar. Ahlakımızda görülen bu tednin bu tezbizin sebepleri aşikârdır. Bütün bu devri ve o devrin yüklü olduğu birçok telakkieri bırakarak - az çok her memlekette olduğu gibi- yeni bir devre giriyoruz. Bu intikal ilmiyesi ahlakımızı, duygularımızı, zevkimizi, inikadlarımızı az çok sarstı. Tarz-ı tefkirimizde derin tahviller husule geldi. Evvelce kadınlara tahmil eden vazifelere itikadiyat eden, en mütevazı ve hatta fakir kızlarımız bugün (kadınlığının itilası, terakkisi,) namına zevce ve valide olmaya, ev işleriyle uğraşmak nefislerine ağır geliyor. Ve sokakta terakki alemet ad ettiklerini, mecaib kıyafetlerle etvar hareketlerle istedikleri gibi dolaşmayı, evlendikten sonra ancak sinema ve gezmede vakit geçirmeyi, yeni devrin icabatı zannediyorlar. Çünkü Avrupa hayatı namına gördükleri sinemalar, okudukları hikâyeler kendilerine bunu telkin ediyor...(Vakit, 1918:1)".

Söz konusu makalede; Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Osmanlı ülkesinde de kadınların çalışma hayatında aktif olduğu, ancak bu durumun bazı olumsuzluklara yol açtığı dile getirilmiştir. Yazara göre; Aile kanunu düzenlemesi bazı kesimler tarafından yanlış anlaşılmış, bunun sonucu olarak ise kimi genç kız ve kadınlar tehlikeli düşüncelere kapılmıştır. Yazar kaleme aldığı makalede ayrıca; devam eden Birinci Dünya Savaşı'nın bu olumsuz durumu körüklediği ve kadınlar ile genç kızların Avrupa'daki yaşamlara aldanarak oldukça rahat tavırlar sergilediğine vurgu yapmıştır. Vakit Gazetesi'nin "Kızlarımızın Terbiyesi" başlığı ile kaleme alınan başka bir makalesinde ise şu satırlara yer verilmiştir;

"..... Son zamanlarda terbiye hareketleri arasında kızlarımızın terbiyesi meselesi de müttefiklerimizi ciddi surette iştigale başlamıştır. Filhakika, kızlarımızı müstaid oldukları derece-i kemale ishal edecek vesaiti istikmal etmek, cemiyetin en büyük vazifesi olmalıdır. Erkekleri mümtaz, kadınların zelil ad eden bir heyet istikbalde daima bu adem-i müsaveratın kurbanı olan zavallılar yetiştirir. Nisvanın terbiyesine vereceğiniz ehemmiyet, ebediyen onlara karşı mecbur ifası olduğumuz bir dinin hisse-i şekranıdır..... Kızların terbiyesi bizde aile hayatını da tanzim edecektir. Aile hayatını tanzim etmek bir cemiyetin akdem vazifesidir. Aile, beşeriyetin ilk müessesesidir. Mensub olduğumuz milleti ve nihayet bütün beşeriyet ancak aile feyziyle sürer. En kuvvetli milletler aileleri sağlam, teşkilatı üzerine istinad eden milletlerdir..... Erkek ve kadının yekdiğerine karşı aradığımız hürmet ve muhabbet hislerinin uyanması ancak ailelerin muntazam esaslar üzerine kurulmuş olması ile mümkündür. Kızlarımızı yarın yeni hayat yeni vafize bekliyor. Hayat yakın bir istikbalin tahmil edeceği ağır vazife karşısında bulunuyorlar. Şerait-i hayatımız hergün değişiyor. Hayat gittikçe güçleşiyor. Artık bir aile reisi, bütün efrad-ı ailenin hamule-i vazifesini omuzlarında taşımaya muktedir değildir. Bilhassa fakir halkta bu ihtiyaç kendini daha şiddetle hissettirmektedir. Bugün erkek mesaisine kadının iştirak etmesine ihtiyaç vardır. İleride zanaat hayatı olduğu fabrikalarımız, madenlerimiz işlemeğe başladığı zaman amele sefaletleri bizde de baş göstercektir. En mutemed memleketlerde bile amele hayatı henüz iyi ad edecek dereceden çok uzaktır. İşte bu atide-i karib için şimdiden hazırlanmak, kızlarımızı ona göre müteyyin ve esaslı bir terbiye ile mehz bulundurmak lazımdır....."(Vakit ,1918:1).

Makalede; Osmanlı toplumunda genç kızların terbiyesi meselesinin müttefik devletleri de meşgul etmeye başladığı, erkeklerle birlikte kızların da iyi bir terbiye alması gerektiği ve toplumda her şeyin ailede başladığı ifade edilmiştir. Bununla birlikte savaşın da etkisi ile aileyi geçindirmenin zorlaştığı ve kadının da ahlaki çerçevede iş hayatında bulunması gerektiği belirtilmiştir. Bununla birlikte makalenin devamında ise oldukça çarpıcı olan şu cümlelere yer verilmiştir;

".....Balkan Harbi'nin ferdi intihabından beri mekteblerimizde başlamış olan terbiye hareketleri kadınlığın tekamili emrinde mühim adımlar atılmıştır.....Kadınları Darülfünun sıralarında gördüğümüz zamana kadar geçen sürede bir asırlık tecdid bu kadar kısa sürede olmuş olur..... Bizde terbiye meselesi sanıldığı kadar kolay birşey değildir. Bilhassa son senelerden beri hayat-ı içtimaiyemiz seri tahvillere uğruyor. Ananelerimiz, adetlerimiz birer birer yıkılıyor. Ahlak fikirlerimiz değişiyor. Bütün manasıyla bir buhran hayatı yaşıyoruz. Memleketin geçirdiği bu mütemadi buhranlara rağmen ileri doğru emin ve selim tekamil hatvelerini inkar etmek, bilelim ki hakkı senasılıkla ne dereceye kadar kabil te'lif olur.....(Vakit, 1918:1)."

Vakit Gazetesi yazarı Necmeddin Sadak tarafından kaleme alınan makalede; Balkan Savaşları'ndan beri kadınlar konusunda önemli adımların atıldığı ifade edildikten sonra özellikle son yıllarda Osmanlı ülkesinde örf ve adetlerin artık dikkate alınmadığı ve ülkede ahlaki anlamda da bir buhran yaşadığı dile getirilmiştir. Vakit Gazetesi'ne göre özellikle kadınların önemli bir etkiye sahip olduğu söz konusu ahlaki buhranın önüne geçmek için bazı önlemler alınması gerekmekte idi. Bu önlemlere gazetede şu satırlarla yer verilmiştir;

" Halihazırda kızlarımıza verilen terbiyenin bu mühim vazifeyi ifadan pek uzak olduğunu görüyoruz. Kız mekteplerinde görünüşe göre pek dolgun ve parlak programlar var.... Halbuki ne kadar yeterli ve kuvvetli olursa olsun, yalnız tahsil bizi bugünkü halden kurtaramaz. Bahusus ruhi ve içtimai hiçbir sa'sea istinad etmeyen ilim ve fennin tedrisi hiçbir boşluğu dolduramaz..... Filhakika mekteblerimizde noksan olan ahlaki terbiyedir.... Halbuki bugün kadınların hayatında görülen tekamül ahlaktaki tedni, ati için büyük tahviller hazırlıyor. Şimdiden istikbalde kadınlığı düşünüb ona göre hareket etmek lazımdır. Her şeyden evvel düşünülecek cihet tedrisat, malumat değil terbiye olmalıdır. Bunun için bütün tedrisat evvel emrde tam manasıyla fikir, ahlak, din tibriyle Türk kadınları yetiştirilmelidir. Bu itibar ile ailelerimize mekteblerimizde büyük noksanlıklar vardır. Ailede ana babalar kız çocukların in terbiyesine lakayd kaldığı gibi, mekteblerimizde müdür ve müdireler anbar ve idare memuru şimdiye kadar kadınlarla erkek hayatı arasına giren ayrılık, münafaratından arâyı, yüksek maaşla kapılarının ana ve zevcelere genç kızlara kapalı olması kadınlık âleminde ekseriya yanlış istikametleri takip edilmesine sebep olmuştur.....(Vakit,1918:1)."

Mezkûr yazıda; esasında kız mekteplerinde uygulanan programın yeterli olduğu ancak devam eden savaşın etkisi ile mekteplerde bazı noksanlıkların olduğu ifade edilmiş, söz konusu bu noksanlığın ise sadece mekteplerde değil ailede de görüldüğü belirtilmiştir. Gazete yer alan yazılarda kız mekteplerinin denetlenmesi ve yeni düzenlemeler yapılarak programa ahlaki derslerinde eklenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Yine gazeteye göre kız mekteplerinin programları kızları hem ev hanımı olarak yetiştirmeli hem de darülfünuna hazırlamalıydı. Bununla birlikte gazete Birinci Dünya Savaşı sürecinde genç kızlara kapılarını açan Darülfünuna da değinmiştir. Söz konusu yazıda şu satırlara yer verilmiştir;

"..... İlk zamanlarda bu ahlak tedninin zaruri ad edilmesi haiz görülse bile, devamı milletin istikbali için büyük endişelere daimdir. Binâenaleyh bu sükûtun önüne geçmek en mübrem bir vafizedir.... Bu vazifenin ifası ancak ilim vasıtasıyla, Darülfünun vasıtasıyla olabilir. Darülfünun'dan çıkacak yüksek emeller, hakiki terakkiler kadınlık âleminin her tarafına yayılacaktır. Kadınlar yeni bir hayat, yeni vazifeler, sonra henüz keşf edemedikleri bir istikbal karşısında bulunuyorlar. Bu yeni hayata hazırlamak, onlara yeni ve mühim vazifelerini öğretmek ve bu intikal devresinde rehberlik etmek lazımdır. Bütün bunları kadınlara öğretecek terbiyedir. Bu terbiyenin umumi esasları Darülfünun'da hazırlanacaktır.....(Vakit,1918:1)."

Kaleme alınan yazıda; genç kızların terbiyesinde Darülfünun'un oldukça etkili olacağı dile getirilerek, genç kızları geleceğe hazırlayarak onlara rehberlik edeceğine değinilmiştir. Bunlarla birlikte gazetenin "*Darülfünun ve Kadınlar*" başlığı ile kaleme aldığı yazıda ise; genç kızların Darülfünun'a gereken ilgiyi göstermedikleri ifade edilmiştir. Söz konusu yazıda Darülfünun'a kayıtların başladığı, ancak erkeklerin silahlı altına alınmasından dolayı başvuruların sayısının üç kişiyi geçmediği belirtilmiştir. Makalede ayrıca, özellikle savaş nedeniyle kadın doktorlara ihtiyaç olduğuna, zaruret olması durumunda kadın ve erkeğin bir arada olmasını hoşgörü ile karşılandığı da dile getirilmiştir.

Tüm bunlarla birlikte Vakit Gazetesi'nde özellikle kadınların ve kız mekteplerinin eleştirmesi Osmanlı toplumundan bazı kimselerin tepkisine neden olmuştur. Zira bu nedenle gazeteye birçok yerden mektup gönderilerek gazetede yazılar eleştirilmiştir. Gazete bu durumu da "Kadınlık ve Erkeklik" başlığı ile kaleme aldığı bir yazısında ise şu sözlerle eleştirmiştir;

"*Mektub sahiplerinden bir kısmı kadınlar, diğer kısmı erkekler hakkında ithamlarda bulunmaktadır. Miktarca pek az olan üçüncü bir kısım da meselenin kadınlık ve erkeklik meselesi şekline konulmasına itiraz etmekte ve içtimai buhranımıza umumi bir nokta-i nazardan bakılmasına taraftar bulunmaktadır. Şayan-ı dikkattir ki bu üçüncü kısımda hiçbir kadın yoktur. Kadınlar sıkı bir cinsiyet tesanüdü göstermekte, kadınlığı umumi bir surette müdafaa etmekte ve erkekleri itham hususunda müttehid bulunmaktadır. Bu tarz hareket mazur görülebilir, fakat doğru ad edilemez..... Biz içtimai meselelerimize bir kadınlık veya erkeklik damgası vurulmasına razı olamayanların fikrine iştirak edeceğiz. Ortalıkta içtimai hayatımızın tasfiyesi mevzu bahis olmalıdır. Kadınlarımız kimi erkekler kimi daha yüksek teziye olduğu, hangi tarafın daha ağır ithamlara layık olduğu öyle bir meseledir ki halli mümkün olduğu gibi hallinden bir faide memul değildir. Bu tarzda ağır müsmir münakaşalar lüzumsuz isabetler hasıl eder ve sulh ceryanını ileri götürecek yere çıkmaz yollara düşürür.....(Vakit,1918:1)."*

Ahmed Emin tarafından kaleme alınan yazıda; Vakit Gazetesi'ne gönderilen mektup sahiplerinin üçe ayrıldığı belirtilmiştir. Yazar; mektup sahiplerinin bazılarının kadınları, bazılarının ise erkekleri eleştirdiğini belirtmiş, üçüncü kısımda bulunan kişilerin(erkekler) ise meseleyi kadınlık-erkeklik meselesi olarak algıladıklarını ifade etmiştir. Yazar ayrıca; kadınların erkeklere karşı ağır ithamlarda bulunduğunu dile getirerek, bu durumun savaşın sulha ulaşmasını sekteye uğratacağını da ifade etmiştir.

Bununla birlikte Vakit Gazetesi Birinci Dünya Savaşı'nın son yılında Osmanlı ülkesinde meydana kumar, israf v.b durumlar üzerinden de bazı kadınların eleştirmiştir. Gazetenin söz konusu yazısında şu satırlara yer verilmiştir.

.... *Her memlekette hayatı hafif bir surette telakki eden, kumar hararetiyle bütün mevcudiyetini ısıtmaya çalışan veya haricen gösteriş yapıp başkalarının gözünü kamaştırmaya hayatta yegane gaye bilen insanlar vardır. Fakat bunlar köşe bucakta kalmış, efkar-ı ammenin hürmetinden mahrumiyeti göze almış bir tip teşkil eder..... Maaltesüf itiraf etmeliyiz ki bizim muhitimiz hastadır. Hastalık; kumar, israf, ihtikâr, efkâr-ı edebi, mahsüllerin azlığı tarzındaki tezahürler bunu isbat etmektedir. Bu vaziyet karşısında münevver sınıfa mensub kadınlar ve erkekler hastalığı bir tarafa bırakıp kabahatin kimde olduğunu araştırmaya dalarlarsa, hastalığın tedavisini unutarak birbirlerine karşı tefhilde bulunmakla vakit geçiren doktorlara benzemiş olur..... Gerek erkekler ve gerek kadınlar kendi cinslerine has olan kusurları bitarafane nazarla göremezler..... Madem ki kadınlar kadınlik meselesinde bitaraf olamıyorlar; memleketteki içtimai buhranın kadınlara taalluk eden tezahüratının erkekler tarafından teşrih edilmesine müsaade etmelidir. Buna mukabil erkeklere taalluk eden buhran tezahüratına karşı da hanımlar evlerinin ve ailelerinin saadetlerinin müdaafa-i bekçisi sıfatıyla mücadeleye girişmelidirler. Bugün memlekette mevad olan kumar, içki gibi mevr itisatlar neticesinde pek çok aile yıkılıyor, pek çok kadınlar ayrı ayrı köşede ağır ızdırablar çekiyorlar. Bunların hiçbirisi yalnız başına kendi hususi muhitini ıslah etmek ve içtimai hastalığa tutulan ferdi kurtarmak kuvvetine haiz değildir. Fakat hastalığın esasından tedavisi için kadınlar müşterek bir mücadele açacak olurlarsa pek*

çok hüsn-ü tesir hasıl olabilir. Erkeklerle has olan fenalıkların tedavisine müteallik mesaide her memlekette kadınların pek büyük bir hissesi vardır..... Bizde kadınlar ve erkekler ortaya bir kadınlık ve erkeklik çıkaracak yerde ortalıkta mevcut fenalıkları en münasib bir taksim-i vezaif ianesiyle ref etmeye teşebbüs ederlerse içtimai işlerimiz ikamet halinden çıkar ve müsmir bir şekle girer...(Vakit,1918:1).

Kaleme alınan yazıda; bazı ülkelerde olduğu gibi Osmanlı ülkesinde de kumar, israf, ihtikâr ve insanlar arasında kötü ahlakın baş gösterdiği belirtilerek, bazı kadınların boş tartışmalar yerine evlerinin ve ailelerinin müdaafası için çalışması gerektiği ifade edilmiştir. Söz konusu yazıda ayrıca ülkede görülen kötü alışkanlıkların birçok aileyi yıktığı ve kadınların bu durumdan ötürü acı çektiği belirtilerek, bu kötü durum içinde olan çaresiz insanlara yardım edilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Bununla birlikte yazıda her ülkede erkeklerin içinde bulunduğu ahlaksız durumlardan kurtulması için kadınların yardım ettiği, ancak Osmanlı kadınlarının bunun yerine başka konularla meşgul olduklarına dikkat çekilmiştir.

Vakit Gazetesi sadece kadınların ahlaki durumunu eleştirmemiş, bazı kadınların savaş sürecinde içinde bulunan kötü duruma rağmen oldukça çok para harcadıklarını dile getiren yazılar da kaleme almıştır. Zira gazetenin "*Sade Giyinin*" başlıklı yazısında söz konusu durum şu cümlelerle eleştirmiştir;

.... Harb-i Umumi'nin şiddetlerine, mahrumiyetlerine mukavemet edebilmek için varidatımızla masrafımız arasındaki ahengi daha büyük bir dikkatle takip etmek hepimize nevce eden bir vazifedir..... Cihan mücadelesi gerek umumi, gerek hususi bütün bütçeleri alt üst etti. Hükümetler gibi aileler de bu buhran devrinin ilcaatına tevfik-i hayat edib bir "harb bütçesi" yapmaya mecbur oldular. Seneler geçtikçe masraf yükü arttı, kabardı. Buna mukabil mecmu varidat olduğu gibi kaldı. Biri devren, biri mütemadiyen bu iki kıymet beyninde adeta baş döndürücü bir uçurum hâsıl oldu. Savaş zamanı hayat tarzımızda da büyük tahvilat husule geldi. Bunun için harb esnasında birçok itiadlarımızı kaybettik ve buna mukabil yeni adetler edindik, daha da edineceğiz. Süslenmek kadının en tabi hakkıdır. Ancak mahl-i haysiyet olamayacak kadar yeni ve temiz bir elbise ile gezmek elzemdir..... Kadınlarımız kat kat, çift çift, renk renk elbise ayakkabı yaptırıyorlar. Bu zamanda bir kat elbisenin bir çift ayakkabının ne büyük kâğıtlarla vücuda geldiğini hepimiz biliyoruz. Aynı elbise ile aynı misafiri birkaç kere kabul etmek izzet-i nefsi rencide ediyor. İşte zannedersem kadınlarımız bu noktada aldanıyor. Tabi bu sözlerden bir lokma ekmeği bin meşakatle tedarik eden , yiyeceğini düşünmekten giyeceğini çoktan unutan bedbaht bir sınıfa bir hisse-i tariz çıkaramam....Böyle bir nizaman tabi olamayacak kadar merfi birçok aile vardır..... Unutmayalım ki birçok hayırkâr cemiyetin himayesinde binlerce biçare sefil dullar, yetimler ancak bu kabil ailelerin saye-i ihsanına sığınıyor, onların şime-i himayesinden hayat umuyor. Kadınlarımızın kemal-i muhalesinde nazar-ı dikkatlerine arz edeceğimiz en büyük mesele "sade giyinme" meselesidir. Bugün kumaşların, astarların, patiskaların ne fahiş fiyatlarla satıldığını görüyoruz.Kumaş parası terzi parası hatta yakaya konulacak bir dantel bile çok pahallıya mal olmaktadır.... Kadınlar sade giyinerek erkeklerle de maddi olarak büyük bir yardımda bulunmuş olurlar....(Vakit,1918:2)."

Gazetede kaleme alınan söz konusu makalede; devam eden Birinci Dünya Savaşı'nın aileleri de maddi olarak güç durumda bıraktığı ve bundan dolayı ailelerin de harb bütçesi yapmaya mecbur kaldığı belirtilmiştir. Makalede; savaş sürecinde de kadınların belirli sınırlarda süslenmeye hakları olduğu, ancak kadınların sade giyinmeleri gerektiği dile getirilmiş, kadınların sade giyinerek aile bütçesine de katkıda bulunacağına dikkat çekilmiştir. Makalede ayrıca fazla harcama yapan kadınlara karşın ülkenin birçok yerinde zor şartlar altında yaşayan kadınların olduğu anlatılmıştır. Bununla birlikte gazete yine savaş sürecinde birçok adetlerin yok olup, yerine yenisinin edinildiğine de vurgu yapmıştır. Vakit Gazetesi bir başka yazısında da Avrupa ve Amerika'da yardıma muhtaç genç kız ve kadınların olduğunu, ancak buralara kıyasen Osmanlı ülkesinde kimsesiz genç kız ve kadınların sayısının daha fazla olduğunu ifade etmiştir.

SONUÇ

28 Haziran 1914 tarihinde başlayan Birinci Dünya Savaşı'na dahil olan Osmanlı Devleti, savaş sürecinde bir taraftan cephelerde askeri mücadele verirken diğer taraftan sosyal ve ekonomik birçok sorun ile baş etmek zorunda kalmıştır. Bununla birlikte diğer savaşlarda olduğu Birinci Dünya Savaşı'nda da savaştan en olumsuz etkilenen grup kadınlar olmuştur. Öyle ki kadınlar, savaşla birlikte çocuklarıyla beraber açlık ve yokluktan sefil bir duruma gelmiştir. Zira bir ziraat ülkesi olan Osmanlı Devleti'nde erkeklerin önemli bir kısmının silahaltına alınması, cephe gerisinde kalan Osmanlı kadının omuzlarına daha fazla sorumluluk yüklemiştir. Erkeklerin seferberlik kapsamında silahaltına alınması Osmanlı kadınına çalışmaya mecbur bırakmıştır. Neredeyse tüm iş kollarında aktif olarak çalışan kadınlar, Osmanlı kamuoyu büyük bir kısmı tarafından da desteklenmiştir. Ancak savaşın uzaması ile birlikte Osmanlı ülkesinde toplumsal ve ahlaki bir çözülme süreci yaşanmaya başlamıştır. Söz konusu çözülme savaşın son yılında ivme kazanmış ve kadınlar bu süreçte eleştirilerin odak noktası olmuştur. Çalışmamıza kaynaklık eden Vakıf Gazetesi de kaleme aldığı yazılarla bazı Osmanlı kadınlarını sert bir dille eleştirmiştir. Öyle ki gazete, son yıllarda Osmanlı ülkesinde örf ve adetlerin artık dikkate alınmadığı ve Osmanlı ülkesinde ahlaki anlamda bir buhran yaşadığını dile getirmiştir. Yazılarda söz konusu buhranda diğer bir deyişle ahlaki çözülmede kadının önemli bir etkisinin bulunduğu ima edilmiştir. Zira gazetede yer alan makalelerde kadınların çalışma hayatında aktif olduğu, ancak bu durumun bazı olumsuzluklara yol açtığı, genç kız ve kadınların savaşın da etkisi ile yanlış düşüncelere kapıldığı ifade edilmiştir. Bu düşünceler nedeniyle de genç kızların Avrupa hayatına imrendiği evlilik ve aile hayatından uzaklaştığı belirtilmiştir. Ortaya çıkan değişimlerin sebeplerini irdeleyen makalelerde ise olumsuz durumdan aileler ve kız mektepleri sorumlu tutulmuştur. Bununla birlikte gazete kadınların giyimlerine de değinmiş ve savaş sürecinde sade giyinilerek kadınların aile bütçelerine de katkı bulunacakları belirtilmiştir.

KAYNAKLAR

Vakıf Gazetesi

Necmeddin Sadak, *Kadınlığımızın Atisi*, 6 Ocak 1918, s.1.

Kızlarımızın Terbiyesi, 9 Ocak 1918, s.1.

Ahmed Emin, *Kadınlık ve Erkeklik Davası*, 16 Ocak 1918, s.1.

Ahmed Emin, *Kadınları Çalıştırmak Teşebbüsü*, 9 Şubat 1918, s.1.

Birinci Kadın İşçi Taburu, 11 Şubat 1918, s.1.

Ahmet Emin, *Kadın Vatandaş*, 30 Mart 1918, s.1.

Ahmed Emin, *Darülfünun ve Kadın*, 6 Eylül 1918, s.1.

Kimsesiz Kadınları Himaye Meselesi, 14 Eylül 1918, s.1.

Sade Giyinin, 14 Haziran 1918, s.2.

Tetkik Eserler

Çavdar, T.(1971). *Milli Mücadele Başlarken Sayılarla Vaziyet ve Manzara-i Umumiye*, Milliyet Yayınları, İstanbul.

Daver, B.(1992). "Savaş ve Barış Üzerine", *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt:3, Sayı:10, 1992,ss.181-186.

Genelkurmay Başkanlığı.(1985)."*Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Devri, Birinci Dünya Harbi, İdari ve Lojistik*, C: X, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Yayınları, Ankara 1985.

Gözcü, A.(2016). " I.Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti'nin Gündelik Hayatından Kesitler", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVI/32 (Bahar/Spring).ss.133-167.

İnalçık, H.(1996) “Köy, Köylü ve İmparatorluk”, V. *Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi*, Ankara, ss.1-11.

Kurnaz, Ş.(1991).*Cumhuriyet Öncesi Türk Kadını (1839-1923)*, T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Ortaylı, İ.(2016). *İmparatorluğun Son Nefesi Osmanlı'nın Yaşayan Mirası Cumhuriyet*, Timaş Yayınları, İstanbul.

Özer, İ.(2003).“Mütareke ve İşgal Yıllarında Osmanlı Devleti'nde Görülen Sosyal Çöküntü ve Toplumsal Yaşam ” , *OTAM*, S: 14,ss. 248-254.

Özger, Y.(2012). “ Osmanlı'da Kadınların Memuriyette İstihdamı Meselesi ve Sicill-i Ahvâlde Kayıtlı Memurelerin Resmi Hâl Tercümeleri” ,*History Studies*, Volume 4/1.

Sander, O. (2013). *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, İmge Kitapevi, Ankara.

Selçuk, M.(2015).“Harb-i Umumi, Eğitim ve Toplum: Bir Neslin Yok Oluşu”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, Yıl:13, S: 18, Bahar 2015, ss.465-505.

Temel, M.(1998)“ Birinci Dünya Savaşı ve Mütareke Yıllarında Türkiye'deki Bulaşıcı ve Zührevi Hastalıklara Karşı Alınan Önlemler,” *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırma Dergisi* ”, C:III, S:8, İzmir 1998, s.329-339.

Toprak, Z.(1987)“ İstanbul'da Fuhuş ve Zührevi Hastalıklar 1914-1918” , *Tarih ve Toplum*, Sayı:39, Mart.

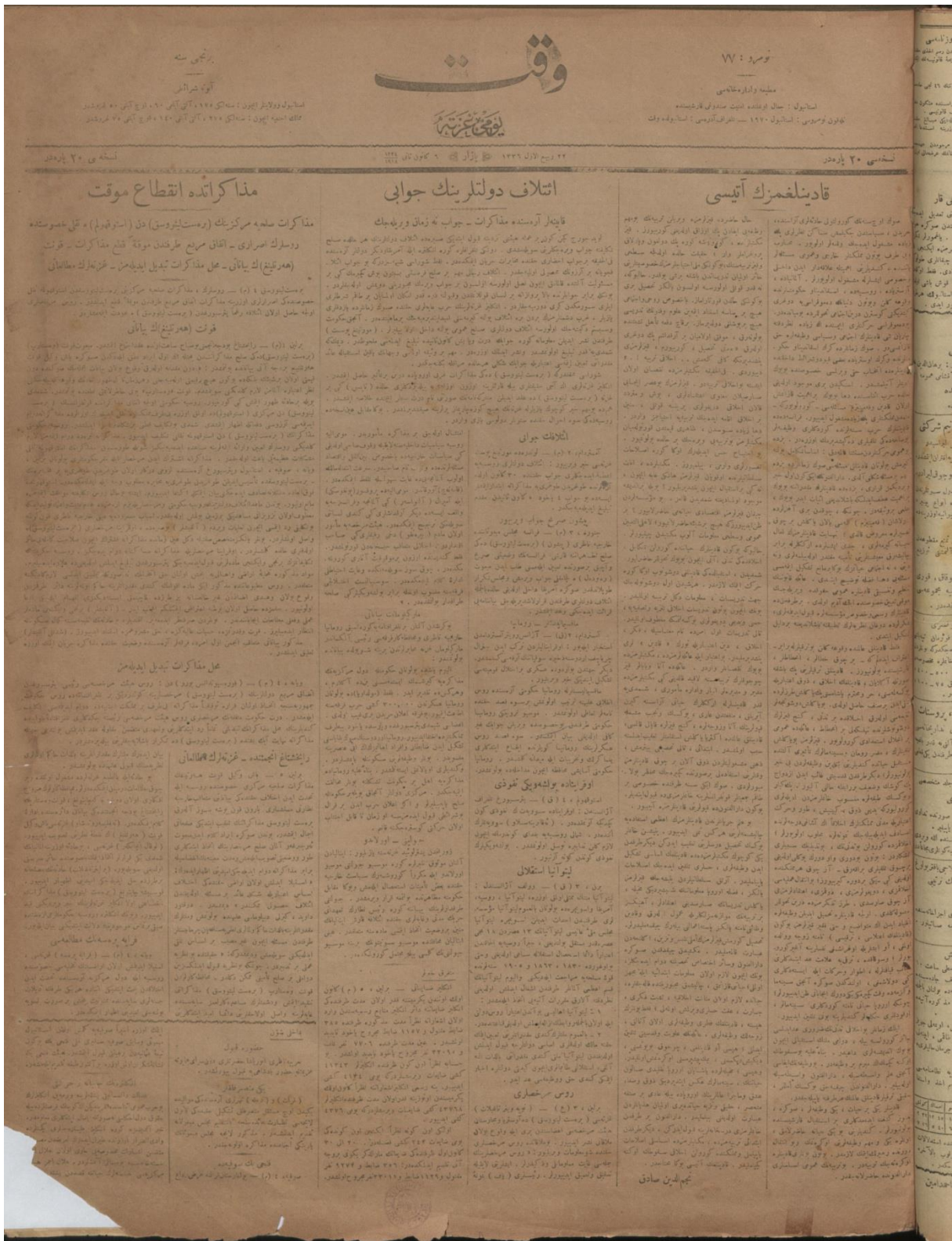
Toprak, Z.(2016), *İttihat- Terakki ve Cihan Harbi & Savaş Ekonomisi ve Türkiye'de Devletçilik*, Kaynak Yayınları, İstanbul.

Tüzün, N.(2019), "Birinci Dünya Savaşı Sürecinde Türk Basınına Yansıyan Sosyal ve Ekonomik Meseleler (İkdam, Sabah, Tasvir-i Efkar, Tercüman-ı Hakikat, Tanin Örneği)",(Basılmamış Doktora Tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ulu, C. (2013).“I. Dünya Savaşı ve İşgal Sürecinde İstanbul'da Yaşanan Sosyal ve Ahlaki Çözülme (1914-1922) ” ,*Tarih Dergisi*, Sayı 58, ss.87-129.

Yıldırım, M. A.(2014).“Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Devleti'nin Beşinci Düşmanı: Çekirgeler” , *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, Vol. 3 (4),ss.1017-1042.

EKLER



Ek 1: 6 Ocak 1918 Tarihli Vakıf Gazetesi Örneği

قىزلار مۇرك تربيەسى

[illegible]

عقدست دوج شهسوار. ویر ارشد
نماری یک رفت مسایلی. اولان کرده
مردن. ویر. و دولت و طهارتی
روش و موقیته آقا ایسور و انجمن و
سایه کورنیشیجی. و کج اینون
اکتیار لازم ایلموعولت و ترمیزیه
نما اکر دورور.

[illegible][illegible][illegible]

si Örneği

روس هیئت (برہست لیتووسق) ده

[illegible]

مواصلي

[illegible]

جبهہ سی - بولشویکیز

[illegible][illegible]

پولشویکی و قاتل آرمینه
 (دول) خرمی هرودش برنه و اولوشویکی
 دوزن افراسیبه کانی ملاده لطافت خنید
 یاشیملاری کولیکه موبلینن یکه آزادی وار
 (دلی سولمور)
 پولشویکی و قاتل آرمینه

جیس اور اولیاء
فرشتات کی
افقی، حیرت انگیز
و اطراف پر نظر کر
سرای وادہ شہر
القدر

مصر خلیفہ

[illegible]

Ek 2: 9 Ocak 1918 Tarihli Vakit Gazetesinin

مجلس ملی

[illegible]

کراته پیکه ی . روز نامه
روزگار ایام تازه ی

[illegible][illegible][illegible]

موضوع: بیان خبری مردمی
ویراست: احمدی، شاد و لنده
نویسنده: لیلیا ایرونی
تاریخ: ۱۳۹۵
موضوع: بیان خبری مردمی
ویراست: احمدی، شاد و لنده
نویسنده: لیلیا ایرونی
تاریخ: ۱۳۹۵

(۱) سید محمد شمس الدین
(۲) سید محمد علی (زوجه)،
(۳) سید محمد علی (زوجه)،
(۴) سید محمد علی (زوجه)،
(۵) سید محمد علی (زوجه)،
(۶) سید محمد علی (زوجه)،
(۷) سید محمد علی (زوجه)،
(۸) سید محمد علی (زوجه)،
(۹) سید محمد علی (زوجه)،
(۱۰) سید محمد علی (زوجه)،

[illegible]

قادینلق و ارککلک دعواسی

در این مقاله، به بررسی نقش و جایگاه زنان در جامعه ایران و به ویژه در زمینه حقوق زنان و مسائل مربوط به آن می‌پردازیم. در ابتدا، به بررسی وضعیت حقوق زنان در ایران می‌پردازیم و سپس به بررسی نقش زنان در جامعه ایران می‌پردازیم. در ادامه، به بررسی نقش زنان در جامعه ایران می‌پردازیم و در نهایت، به بررسی نقش زنان در جامعه ایران می‌پردازیم.

[illegible]

۱- در مورد سبب و علل وقوع این حادثه
 ۲- در مورد اقدامات انجام شده و
 ۳- در مورد نتایج حاصله از این حادثه
 ۴- در مورد اقدامات پیشگیرانه
 ۵- در مورد سبب و علل وقوع این حادثه
 ۶- در مورد اقدامات انجام شده و
 ۷- در مورد نتایج حاصله از این حادثه
 ۸- در مورد اقدامات پیشگیرانه

[illegible]

مجلس مؤسسان داغیله جق

[illegible]

(برہست لیتو و سق) دہ صلح مذاکراتی

۱۳ آبان ماهی جشنوارهٔ «امان، لبِ آبِ یار» در لولاندا، بنیرالعرفات (بنیرالعرفات، ۱۳۸۵) برگزار شد. این جشنواره در ۱۳ آبان ماه برگزار شد و در آن روزها، در لولاندا، بنیرالعرفات (بنیرالعرفات، ۱۳۸۵) برگزار شد. این جشنواره در ۱۳ آبان ماه برگزار شد و در آن روزها، در لولاندا، بنیرالعرفات (بنیرالعرفات، ۱۳۸۵) برگزار شد.

۱. جن اہل بیت (علیہ السلام) کی شہادت اور شہادت کے بعد
 ۲. رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کی شہادت اور شہادت کے بعد
 ۳. اہل بیت (علیہ السلام) کی شہادت اور شہادت کے بعد
 ۴. اہل بیت (علیہ السلام) کی شہادت اور شہادت کے بعد
 ۵. اہل بیت (علیہ السلام) کی شہادت اور شہادت کے بعد
 ۶. اہل بیت (علیہ السلام) کی شہادت اور شہادت کے بعد
 ۷. اہل بیت (علیہ السلام) کی شہادت اور شہادت کے بعد
 ۸. اہل بیت (علیہ السلام) کی شہادت اور شہادت کے بعد
 ۹. اہل بیت (علیہ السلام) کی شہادت اور شہادت کے بعد
 ۱۰. اہل بیت (علیہ السلام) کی شہادت اور شہادت کے بعد

[illegible][illegible]

ديون اجنيهك فسخي

سفرنام، ۱۴ (م) - لوندەدىن ئىتارالۇتوبۇز:
رويت ۱۲ كاتون ئالى تارىخىيە قىرسورۇندى
ارامپىرور. شۇنداقلا مەن جىسنى ئالىسى پوتۇ
شاڭك قىشلىق ايمون رەمىنىكە لاغىسى
مەندور. بولامىچە تۇرۇپ اھىرىكە دىدەكولان
استراخات داخلىيە پلاستىقا قىش اولۇندەردى
خىرىنىك كىچە وعدەلى استراخاتى خىرى
بىفارىلان اورنى ئىندە كالى السانى مەندور.

اول وولایت ایچون : سالکی ۱۶۵۰ ، آئی آبکی ۹۰ ، اوج آبکی ۵۰ غروشد
احتیه ایچون : سالکی ۲۰۵ ، آئی آبکی ۱۱۰ ، اوج آبکی ۷۵ غروشد

نخعی ۲۰ باره

[illegible][illegible]

یادآور می‌شود که در شرق کشور، به‌خصوص در استان‌های آذربایجان شرقی، زنجان، آذربایجان غربی، گیلان و مازندران، به‌دلیل بارش‌های فراوان و طولانی‌مدت، بارش‌های سیلابی و جاری شدن طغیان‌های گسترده در رودخانه‌ها و نواحی کم‌ارتفاع و پست، خسارت‌های جانی و مالی قابل‌توجهی را به‌بار آورده است. در استان آذربایجان شرقی، به‌دلیل بارش‌های فراوان و طولانی‌مدت، بارش‌های سیلابی و جاری شدن طغیان‌های گسترده در رودخانه‌ها و نواحی کم‌ارتفاع و پست، خسارت‌های جانی و مالی قابل‌توجهی را به‌بار آورده است.

سوسایسترون دیناڅلری
۱۹۵۶ و ۱۹۵۷ (م) — سوسایسترون دین ورانه
اورا شمه صلی ایلانده یی دینه څر ایتار و
هیچ بریدانه ولج ویا شو، د سوسایسترون دین ویا
اورا شته و څر بر لنگی متعصب ویا سر ویا
دایله ویا و .
۱۹۵۶ و ۱۹۵۷ (م) — سوسایسترون دین ورانه
اورا شمه صلی ایلانده یی دینه څر ایتار و
هیچ بریدانه ولج ویا شو، د سوسایسترون دین ویا
اورا شته و څر بر لنگی متعصب ویا سر ویا
دایله ویا و .
۱۹۵۶ و ۱۹۵۷ (م) — سوسایسترون دین ورانه
اورا شمه صلی ایلانده یی دینه څر ایتار و
هیچ بریدانه ولج ویا شو، د سوسایسترون دین ویا
اورا شته و څر بر لنگی متعصب ویا سر ویا
دایله ویا و .

برلن ۱۶ (پ)۔ — اہلبک مصر میں فرانسیسی
ہیٹ (الین) اور فرانسیسی گورنمنٹ
اور مصر میں فرانسیسی ہیٹ کے مسودات لایا
جو مکتبہ ریت و صاوت مسودہ لایا
السنہ دہائی میں متعارف آئے۔ مصر میں
بالخصوص مصری ہیٹ میں لایا لایا
نہ لایا۔

[illegible][illegible]

تسری ایوان روسی حکومتی طرفین
نوائے طرز و اصولہ مذاکرات مستندہ الی
مردم دہی بیان ابھرتے جلسہ مکہ تعلیل
تعلیل افسردہ

۱۶ (ق) — مجلس جموعاً فاشدند مذاکره
مقام آمیزه بیه تنگ از طرفه تشریف قاضی شده
آغاز الحیدر .
۱۷ (ق) — مجلس جموعاً فاشدند مذاکره
مقام آمیزه بیه تنگ از طرفه تشریف قاضی شده
آغاز الحیدر .

۱۰۰
مقرران اتحاد اقل اوروزو شخصی بر قویسیون
نشانک اینقدر

* مسائل جنوی اسلادوری حکومتی —

و ده ۱۲ (م) است. مازور چریاتی و غریبی
سائل مرحوم اسلامزای حکومتی بوده کبر قاضی
لبنده غریبک باستانده اندیشی بیان ایرویر .
سکونکله باشنده سبوت و نوروشده که و له بی

چون فرستاد که آگایا، شکایت
 به ستوری قول افتاد برابر اشغال
 برای اعانت افتاد، امیر روسیه
 سینک، این امر را حالت عیان آگایا
 به گوشه کردی خانه فاش اولان
 چنانچه در...

Ek 3.



Ocak 1918 Tarihli Vakit Gazetesi